„Dă-ne, Doamne, mîntuirea/ pentru jertfa ce-am adus…”. Poezia-rugăciune în spaţiul închisorilor comuniste

Emanuela ILIE

Dans le cas particulier des poètes captifs dans les prisons communistes roumaines, leurs poèmes publiées d'après 1989 ont témoigné des multiples hypostases de la crise identitaire vécue par les condamnés (psychologique, biologique, religieuse, ontologique), mais aussi du moyen particulier dans lequel les auteurs ont pu dépasser la souffrance par la création. Une catégorie à part de la création littéraire pensée (non pas écrite !) dans la prison est représentée par le poème-prière. L'étude se propose une lecture critique de cette espèce particulière de la création littéraire carcérale (ayant en vue surtout l'atmosphère, la structure, la thématique, la stylistique), pour justifier les différences visibles d'entre sa valeur éthique et sa valeur esthétique.

O constantă a literaturii de după 1989, indiferent de subîncadrările ei generice ori tematice, este obsesia autorilor, eventual a editorilor, de a recupera, prin documentul revelator, memoria trecutului, a aşa-zisului „trecut al durerii”. Indiferent de scriitura pentru care optează – genurile biograficului, între care jurnalele de sertar sau memoriile au prins cel mai bine la public, romanul-parabolă, cel distopic etc.– scriitorul ce a trăit acest trecut al durerii ştie că încărcătura de suferinţă purtată, înăbuşit, vreme de o dictatură întreagă trebuie, cu orice preţ, revelată. Încă un caz (alături de, bunăoară, scriitura militantă, racordată cel mai vizibil la realităţile socio-politice turbulente) în care scrisul devine debuşeu al tensiunilor comune unui întreg neam, prin extensie al unei întregi umanităţi…

Poezia nu poate ocoli un asemenea principiu, convertit aproape în deziderat. Dar nu despre avatarurile poeziei proprii unora dintre nouăzecişti, de pildă, sau a „veteranilor” optzecişti, în fine eliberaţi de teroarea deghizării, a camuflării în text a unor obsesii bine cunoscute, aproape imposibil de consemnat în formă brută, ce şi-au dat în sfîrşit tiparului opera de sertar, ne-am propus să amintim în studiul de faţă, ci de un altfel de texte ale suferinţei, cu un circuit din păcate destul de restrîns (atunci, dar şi acum), dar cu o încărcătură emoţională impresionantă şi cu o netă valoare documentară, ceea ce face ca, în cazul acesta aparte, caracterul propriu-zis estetic al operei să fie trecut în planul secund al receptării, de nu cumva chiar cu totul obnubilat. O recentă *Antologie a poeziei carcerale* (Cistelecan, 2006) a redescoperit cititorului acest gen de texte care impun o lectură intens participativă. Uzînd de formula sintetică pusă în circuit, în ultima vreme, de o remarcabilă antologie coordonată de Virgil Podoabă, am numi această minisinteză o altfel de

BDD-A86 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:29 UTC)

carte supravieţuitoare. Intenţia nu este, în definitiv, străină de o necesitate asemănătoare celorlalte forme literare la care ne-am referit: de a răzbuna (tardiv, desigur, dar nu şi ineficient) Memoria prin recuperarea unei experienţe teribile. În carte aşadar ni se oferă, într-o variantă desigur concentrată – opul în format mic are mai puţin de 200 de pagini – cele mai reprezentative creaţii lirice scrise în închisoare de scriitorii (de vocaţie sau de conjunctură) care au stat în detenţie ani buni. Mai cunoscuţi (Radu Gyr, Nichifor Crainic, Ion Caraion, Andrei Ciurunga) sau mai puţin cunoscuţi (Ioan Andrei, Ioan Victor Pica, Dimitrie Paciag, Sergiu Mandinescu), autorii antologaţi sînt circumscrişi unui teritoriu liric marcat de o intenţionalitate specifică şi încărcat de hieroglifele unei duble raportări. Pe de o parte, avem de-a face cu o individualitate umană (cu toate subdeterminările ei: identitate biologică, fiziologică, psihologică, socială), captivă într-un spaţiu carceral perceput ca reprezentare emblematică a cercurilor de fier ale regimului totalitar şi, în consecinţă, aproape efasată prin substituirea determinărilor ei concrete cu o uriaşă suferinţă. Pe de altă parte, în acest teritoriu al groazei devenite aproape unică reprezentare senzorială a fiinţei, această identitate umană realizează necesitatea stringentă a raportării la spiritualitate, înţelegînd că, singură, întoarcerea la sacru şi la credinţă poate reprezenta soluţia mîntuitoare.

Spaţiul carceral, fără nici o îndoială, este cel al formării şi al de-formării. Nicăieri în altă parte durerea nu este mai ascuţită, sau nicăieri în altă parte durerea nu poate deveni, ca aici, unică raţiune de a fi, de a percepe însuşi existentul; căci în închisoare măsori chiar timpul, nu doar raporturile cu ceilalţi ori senzaţiile, instinctele, printr-o singură realitate organică: cea a suferinţei fizice ori morale. Memorialistica detenţională apărută după 1990, integral pusă sub semnul „trecutului ca re-umanizare" (Dan C. Mihăilescu), a trecut în revistă, cu asupra de măsură, variile modalităţi de tortură prin care s-a încercat reeducarea deţinuţilor, prin totala anulare a individualităţii, printr-un cumul de suferinţe psihice şi fizice aproape greu de imaginat. Cazurile Elisabeta Rizea (1993), Lena Constante (1992), Aspazia Oţel-Predescu(2000), Oana Orlea (1991), Teohar Mihadaş (1990) nu sînt decît cîteva dintr-o serie care conţine inclusiv nume ilustre de scriitori, oameni de cultură sau figuri marcante ale vieţii social-politice sau religioase care au dezvăluit, prin intermediul scriiturii confesive, ororile trăite, greu suportate şi niciodată depăşite cu adevărat, în închisorile gulagului românesc. Chiar şi în ultimii doi ani, această serie a continuat să se îmbogăţească cu acest gen de mărturie, de document revelator al unei epoci de teribile suferinţe, dovedind faptul că memoria scripturală ca formă de supravieţuire est-etică şi estetică este, încă şi din fericire, necesară. Notoriu este, bunăoară, numele lui Valeriu Anania, Î.P.S. Bartolomeu Anania, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolit al Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului. Cel mai cunoscut scriitor dintre membrii clerului ortodox şi-a publicat, în 2008-2009, două scrieri confesive de o valoare excepţională, care au reuşit să răstoarne, imediat, perspectiva asupra scriitorului de ficţiune (aproape uitat, din păcate, în anii respectivi) şi să arunce o nouă lumină asupra omului din spatele numelui de prelat implicat în viaţa morală, religioasă a

BDD-A86 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:29 UTC)

cetăţii. Indubitabil este, din această perspectivă, meritul *Memoriilor* care au văzut lumina tiparului, după o îndelungată luptă cu rigori de tot felul, abia spre sfîrşitul anului 2008. Cea mai tensionată parte a acestor *Memorii*, cea care cuprinde evenimentele desfăşurate între 1936 şi 1966, ne înfăţişează în pagini dintre cele mai cutremurătoare un destin de excepţie, supus presiunilor, uneori chiar agresiunilor repetate din partea unei istorii care se dovedeşte în fond teribilă. În acest sens, memorabile sînt tocmai paginile care intenţionează a recupera anii de calvar petrecuţi în „întunericul cumplit" al închisorilor comuniste, între „oameni în zdrenţe, slabi, ofiliţi, aşteptîndu-şi judecata şi osînda", coborît în infernul terestru de la Malmaison, Negru-Vodă, Tîrgu-Jiu, Aiud sau Jilava. În numele veridicităţii pe care o invocă de mai multe ori, memorialistul nu pregetă să îşi amintească nici un detaliu care să îi schiţeze profilul *real* de încarcerat chinuit de nevoile fiziologice cele mai mărunte şi de presiunile psihice cele mai greu de suportat (de la foamea cumplită, lupta îngrozitoare cu insectele carnivore şi bătaia atroce pînă la urmărirea continuă prin „spionul" decupat în uşă sau tentaţia automutilării prin orbire, prin care intenţionează la un moment dat a se autopedepsi).

Parcurgînd acest tulburător document-confesiune, deopotrivă uman, social şi psihologic, co-participînd la o serie de torturi fizico-psihologice, greu chiar şi de parcurs prin actul lecturii, cititorul se poate întreba, pe bună dreptate, cum a reuşit tînărul Valeriu Anania, şi ca el mulţi alţii, să reziste. Răspunsul descoperit în cîteva rînduri ale memorialistului ajuns la vîrsta patriarhală ne interesează în mod special pentru că prefigurează răspunsurile poeţilor încarceraţi a căror operă o vom aborda în continuare: în infernul temniţelor comuniste nu poţi rezista decît prin acele cîteva mijloace care îţi vor facilita dobîndirea disciplinei interioare, singura care îţi asigură – atunci cînd trupul îţi este închis – puţina libertate a spiritului, deci supravieţuirea. *Credinţa* mijlocită, la rîndul ei, de *rugăciunea* practicată, ne asigură memorialistul, fără oprelişti în închisoare, şi *creaţia* sînt singurele eficiente, cel puţin pentru viitorul înalt prelat. Astfel, lui Valeriu Anania disciplina mentală îi va fi asigurată, în întunericul carceral, de rugăciunea ardentă şi de exerciţiul creator propriu-zis, îmbinat cu cel al memorării exacte, al înmagazinării versurilor inscripţionate în straturile adînci ale memoriei de durată. „*Munca aceasta – şi mai ales conştiinţa creaţiei – mi-au menţinut, de-a lungul acelor ani, un echilibru moral de care nu mulţi se bucurau. Acest univers interior al meu m'a făcut să îndur numai cu jumătate de suferinţă toate privaţiunile şi promiscuitatea vieţii de puşcărie: foamea, frigul, oboseala, murdăria, praful, spaima, percheziţiile, umilinţele de tot felul, turnătoriile, nervii camarazilor de celulă. Nu am cuvinte să-i dau mulţumită lui Dumnezeu pentru acel dar*", ne va confirma memorialistul, peste ani, salvarea deţinutului Valeriu Anania de către scriitorul cu acelaşi nume.

De bună seamă că la această indubitabilă certitudine, exprimată fără echivoc în *Memoriile* lui Valeriu Anania, nu vor ajunge doar prelaţii ce au trăit teribila experienţă a încarcerării în temniţele comuniste. Pentru foarte mulţi dintre cei care vor reuşi să supravieţuiască acestui infern, poezia – devenită, cînd nu este expresie a revoltei înăbuşite, o sfîşietoare litanie – rămîne una dintre puţinele opţiuni care

BDD-A86 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:29 UTC)

pot asigura deţinutului supravieţuirea mentală (chiar şi atunci cînd cea trupească pare imposibilă). Chiar şi pentru aceea care nu au putut-o crea, ci doar auzi, memora şi transmite mai departe, poezia s-a dovedit un mijlocitor între ei şi Dumnezeu. Iulian Puhan, spre exemplu, încarcerat alături de Radu Gyr, va recunoaşte după eliberare că „aceste poezii ale lui Radu Gyr ne-au îmbărbătat şi ne-au ajutat să supravieţuim şi să rezistăm terorii şi torturilor, convinşi fiind că numai în acest fel ne facem datoria faţă de biserica lui Hristos şi Neamul Românesc" (Andreica, 1998: 192). Pe aceeaşi linie, a convergenţei discursului poematic şi a ritualului rugăciunii, se înscrie şi mărturisirea lui Constantin Tăculescu: „În momentele cele mai grele ale vieţii unui om, singura nădejde, singurul pai de care se agaţă este credinţa în Dumnezeu. Acolo am descoperit-o cu adevărat. Credinţa în Dumnezeu este factorul cel mai important şi ce ne-a ajutat foarte mult au fost poeziile lui Radu Gyr" (Andreica, 1998: 190).

La întrebarea „Ce v-a ajutat să supravieţuiţi în închisoare?", se pare că majoritatea supravieţuitorilor lagărelor comuniste au dat răspunsuri identice: credinţa în Dumnezeu şi Poezia au ajuns, prin forţa (sau harul?!) lucrurilor, să le pară aproape tuturor cele mai frecvente mijloace ale supravieţuirii. (Undeva între ele, alţi supravieţuitori situează fie dorinţa de a-şi revedea familia, percepută acum prin haloul luminos al amintirii, fie prietenia autentică, ea însăşi avînd „densitatea unei adevărate religii" Andreica, 1998: 97). Cea mai profundă şi autentică, prin urmare, formă de raportare a celui care trebuie să reziste regimului detenţional la divinitatea taumaturgică este cea care îmbină ambele forme de comunicare, cea religioasă şi cea lirică, artistică prin extensie. Să o numim, desigur, *poezia-rugăciune*: sublimă prin tensiunea întotdeauna evidentă, prin prea-plinul durerii împărtăşite, dar şi prin păstrarea unei speranţe (aproape incredibilă) în mîntuire. Iat-o încheind o *Rugă* de Radu Gyr: „*Dă-ne, Doamne, mîntuirea/ pentru jertfa ce-am adus/ şi ne curmă sîngiuirea…/Dă-ne pacea ta de sus!// Şi ca semn de împăcare/ odihneşte morţii lin./ De veghe la fiecare/ dă-le, Doamne, cîte-un crin*".

Salvarea nu exclude, uneori, simpla dorinţă de anulare a umilinţei fiziologicului, dar de cele mai multe ori implică o sublimare a reacţiilor şi nevoilor cărnii. Care, nu de puţine ori, sînt enumerate în cele mai vii detalii în discursul liric, fiind considerate veritabile mărci ale existenţei carcerale; pentru Ioan Victor Pica, bunăoară, aceste în-semne concrete ale torturii trebuie să fie efectiv transcrise, nu traduse poematic, tocmai pentru a putea conserva ca atare durerea vie, sfîşietoare a condamnaţilor: „*Lasă-mi rănile Doamne!/ Lasă-mi-le-n carne lasă-mi-le-n vers*" (*Lasă-mi rănile Doamne*). În alte cazuri, însă, reacţiile fiziologice sau necesităţile primare ale fiinţei întemniţate – descripţia lor sugestivă, respectiv curmarea lor – constituie chiar motivaţia şi finalitatea rugăciunii. Unul dintre cele mai brutale documente ale carnalului aproape agonizînd credem că rămîne *Prefaţa la cîntecele de temniţă* ale lui Radu Gyr, care circumscrie, în cheie lirică, suferinţa fizică devenită parcă unică măsură a temporalităţii umane: „*În aprigele mele belciuge,/ piatra mă'nfulecă, fierul mă suge/ În bezne m'afund, zi de zi, şi-n urît,/ întîi pîn'la glezne, apoi pîn'la gît// Curînd, o să-mi treacă de gură, de*

BDD-A86 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:29 UTC)

frunte/ lespedea temniţei cu gîngănii mărunte/ şi-am să dispar în grozava ei guşă,/ în mugetul ei subteran şi'n cenuşă…". În imediata ei proximitate, am aşeza o expresie similară a torturii fiziologicului văduvit de cele mai elementare nevoi (să ne amintim de cei „F" ai terorii în închisorile comuniste, foamea, frigul şi frica), aceea din excepţionalul *Cîntec al foamei* lui Nichifor Crainic: „*De voi fi fost cîndva ciorchine,/ Sînt azi o boabă stoarsă-n teasc./ În flămînzenia din mine/ Turnaţi o zeamă şi renasc//…În ţara turmelor şi-a pîinii/ Eu zac pe lingură şi blid,/ Lăsaţi-mă s-acin cu cîinii/ Ori să cerşesc pe lîngă zid*" etc.

În majoritatea textelor de gen, este vizibilă de la început tentativa instanţei scripturale de a se erija într-un fel de *porte-parole* al tuturor condamnaţilor cu aceeaşi soartă. Depăşind suferinţa individuală, poetul devine de fapt un *poeta vates* ce-şi asumă o dublă condiţie (de individ, fie el şi unul cu identitatea aproape efasată, şi de reprezentant al unei mulţimi cu patimi similare) reuşind doar astfel să transgreze terestrul, un terestru al obscurului şi al terorii generalizate. E sensul, de pildă, al *Rugăciunii din amurg* a lui Nichifor Crainic: „*Pe morţi în rugăciunea de seară mi-i culeg./ Aceştia sînt, Doamne, iar eu printre morminte./ Au fost în ei avînturi şi-au fost pogorăminte./ Puţin în fiecare, în toţi am fost întreg.*" Sau al *Rugăciunii pentru osîndiţii căzuţi*, scrisă de Andrei Ciurunga în numele tuturor celor „*prăbuşiţi sub cizme şi sub norme*", căci prin litania poetului se fac auzite şi alte şoapte; sau chiar toate celelalte voci ale subteranei-generalizare a terorii comuniste: „*îngenunchind în lanuri sîngerate/ sau la troiţe scunde de trifoi,/ se roagă, Doamne, într-un glas cu noi/ un neam întreg de frunţi însîngerate*".

Multiplicităţii vocilor ce se înalţă, la unison, întru mîntuire i se adaugă un alt principiu tematic comun. Textul poetic este de cele mai multe ori grefat pe tentaţia evadării onirice sau a procesului anamnetic, graţie căruia întemniţatul îşi poate retrăi trecutul, deşi rezultatul concret al acestui proces de recuperare a amintirilor celor mai fericite îl împinge, de regulă, spre graniţa atît de firavă între real şi nebunie. Îndepărtarea lentă a identităţii anterioare celei prezente, de întemniţat cu identitatea socio-umană anulată, produce, de regulă, noi cazne psihice, dovadă un text carceral articulat exact pe obsesia anihilării personalităţii şi individualităţii anterioare, *Identitate* de Radu Gyr. Îl reproducem, în continuare, aproape integral:

„*Acum o sută de ani,/ am avut un copil, o nevastă…/ Auziti, păianjeni? Auziţi, şobolani?/ Un copil, o nevastă…// Cînd o fi fost fericirea aceea/ cu umbre nepămîntean diafane?/ Înecuri, sfîrşituri de lumi, uragane,/ mi-au smuls odrasla, femeia// Le-am uitat rîsul, părul, obrazul…/ Cum or fi fost ochii ei?/ Adînc luminaţi ca topazul/ Sau ca singurătatea de grei?// Cîte veacuri sînt, cîtă funinge,/ pînă la zîmbetu'unui prunc de omăt?/ L-am lăsat, parcă de mult, lîngă o minge/ într'un basm îndărăt…// Să fie o sută, două, cinci sute de ani?/ S'au surpat ceruri, au crescut bozii./ Rar, amintiri ascunse sub bolovani/ fac ca dinamita explozii.// Atunci, în lumina scurt detunată/ o femeie surîde şi coase/ şi două mînuţe moi, somnoroase,/ parcă mă fulguie: tată…// Şi iar intru-n bezne postume./ Cine sînt? Cum mă cheamă pe mine?/ Aici nu mă strigă nimeni pe nume,/ Sînt: mă, acela, -*

BDD-A86 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:29 UTC)

sînt nu ştiu cine…// departe, odată, m-oi fi chemat oarecum,/ oi fi avut vîrstă şi-un chip oarecare…/ Aici împlinesc sute de ani la'ntîmplare,/ şi faţa mea e de fum".

Spaţiul poematic devine, în cele mai fericite dintre cazuri, chiar un spaţiu al marii întîlniri, aceea cu alteritatea radicală, cea divină. Desigur, poezia carceralã ce îşi articulează sensurile plecînd de la acest tipar tematic nu poate fi raportată decît tangenţial la operele unor *homines religiosi* autentici, precum poeţii mistici (Angelus Silesius, Pseudo-Dionisie Areopagitul, San Juan de la Cruz sau Tereza de Avila). Între cele mai reuşite poeme ale lui Nichifor Crainic sau ale lui Radu Gyr, respectiv *Der cherubinische wandersmann* (*Pelerinul heruvimic*) al lui Angelus Silesius sau *Cántico Espiritual (Cîntarea spirituală)* a lui San Juan de la Cruz, bunăoară, nu se pot găsi decît cu multă bunăvoinţă similarităţi de atmosferă sau de stil. Dar dincolo de toată seria de influenţe posibile, de interferenţe tematice, lingvistice, estetice ş.a., există cel puţin un fapt indubitabil care probează, poate mai mult decît atmosfera unitară a textelor de gen, corespondenţele posibile între poezia marilor mistici creştini şi cea a încarceraţilor creştini din timpul dictaturii comuniste: prezenţa, în ambele categorii de poeme, a hagiografiilor sau a epifaniilor. Urme ale fabulelor hagiografice sînt recognoscibile în texte de Nichifor Crainic, Andrei Ciurunga, Ioan Andrei, Ioan Victor Pica, Sergiu Mandinescu. *As'noapte, Iisus…* al lui Radu Gyr capătă chiar integral forma unei epifanii triste, în care melancolia grea aproape că întunecă bucuria miracolului. Întregul ritual al înfăţişării christice se împleteşte cu o serie de analogii dureroase între soarta marelui răstignit şi a întemniţatului, ceea ce schimbă de la început semnul ceremonialului. Din *mysterium fascinans* mai rămîn doar cîteva urme, restul fiind convertit în sumbră inventariere a suferinţelor actuale ale celui care se vede în imposibilitatea de a converti ritualul oniric de esenţă hagiografică în modalitate de a anihila condiţia reală:

„*As'noapte Iisus mi-a intrat în celulă./ O, ce trist, ce înalt era Crist!/ Lun-a intrat după El în celulă/ şi-l făcea mai înalt şi mai trist// Mîinile Lui păreau crini pe morminte/ ochii adînci ca nişte păduri/ Luna-L spoia cu argint pe vesminte,/ argintîndu-I pe mîini vechi spărturi.//M-am ridicat de subt pătura sură:/ - Doamne de unde vii? Din ce veac?/ Iisus a adus lin un deget la gură/ şi mi-a făcut semn să tac…// A stat lîngă mine pe rogojină/ - Pune-Mi pe răni mîna ta/ Pe glezne-avea umbre de răni şi rugină,/ parcă purtase lanţuri, cîndva.// Oftînd, Şi-a întins truditele oase/ pe rogojina mea cu libărci./ Prin somn, lumina, iar zăbrelele groase/ lungeau pe zăpada lui vărgi.// Părea celula munte, părea căpăţînă,/ şi mişunau păduchi şi guzgani./ Simţeam cum îmi cade tîmpla pe mînă,/ şi am dormit o mie de ani…// Cînd m-am trezit din grozava genună,/ miroseau paiele a trandafiri./ Eram în celulă şi era lună/ numai Iisus nu era nicăiri// Am întins braţele. Nimeni, tăcere./ Am întrebat zidul. Nici un răspuns./ Doar razele reci ascuţite-n unghere,/ cu suliţa lor m-au împuns// - Unde eşti, Doamne? – am urlat la zăbrele/ Din lună venea fum de căţui./ M'am pipăit, şi pe mîinile mele/ am găsit urmele cuielor Lui…*"

BDD-A86 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:29 UTC)

Miza şi semnificaţia acestui gen de texte se devoalează, astfel, foarte uşor: ele pot fi astfel considerate *poeme de evadare* într-un spaţiu care nu mai este al durerii şi al foamei, ci al miracolului revelării divinului. Sigur, un cititor avizat nu le poate percepe altfel decît ceea ce sînt: confesiuni justificate de raţiuni psihologice dintre cele mai dureroase. Deşi, trebuie să recunoaştem, aceste motivaţii particulare, odată mărturisite în (sub)textul sau în peritextul cărţii respective, determină orice categorie de cititor (inclusiv, aşadar, pe acela de mai sus), să vibreze, cu mult mai mult decît în mod obişnuit, la ceea ce Bachelard numea, într-o formulă inspirată, „fenomenologia sufletului" astfel relevat. Oricare dintre *poemele carcerale* trebuie prin urmare citite mai întîi drept documente umane tulburătoare în sine, înainte de a putea fi percepute drept valoroase estetic. Pentru că valorizează în principal o meditaţie tensionată asupra claustrării perpetue, pierderii libertăţii, depersonalizării şi extincţiei lente, ca forme practic convergente prin care se manifestă aceeaşi alteritate radicală, moartea autarhică. Ceea ce obligă parcă cititorul la o co-participare particulară, profundă – în termenii bine ştiuţi ai lui Jauss, i-am spune identificare simpatetică. Poezia – rugăciune ca formă distinctă a textului carceral are, însă, faţă de celelalte, o miză superioară. Atunci cînd nu se revoltă, cînd nu se simte, asemenea diaristului Matei Călinescu, asemenea lui Iov, drept „obiectul acelui pariu crud din cer între Dumnezeu şi satana […] într-o joacă arhetipală fără sfîrşit", ci atunci cînd se roagă, autorul de poeme carcerale îşi poate transcende condiţia, poate, altfel spus, crede în salvare şi, implicit, în mîntuire.

Cu siguranţă, apoi, dincolo de revelarea unei modalităţi specifice de a transfigura durerea şi de a supravieţui în condiţii îngrozitoare, întoarcerea la şi rezistenţa întru poezie au redat umanului însăşi umanitatea… Obligînd-o, în fine, la conştientizarea faptului că această nouă formă de umanitate trebuie conservată, ca însăşi memoria unei existenţe colective infernale, inscripţionată în chiar fibrele cele mai ascunse ale unui psihic ce şi-a găsit, şi în faţa celor mai teribile ameninţări, forţa de a le rezista. Să mai citǎm, în încheiere, doar o splendidă *Rugăciune din celulă* a lui Radu Gyr, emblematică implorare a uitării, singura ce mai poate vindeca spiritul de aducerea-aminte (căci îndurerata recuperare a unui trecut parcă imemorial, crede în momente-limită poetul, exacerbează suferinţa actuală): „*Doamne, păzeşte-mă. Doamne, ai milă…/ Sînt ca o scorbură veche'ntr'un tei./ În noaptea mea şi-a lăsat Amintirea prăsilă/ toate năpîrcile ei.// Nu mai pot s-o îndur, dezmăţata./ Iese de peste tot, din pereţi/ şi-mi azvîrle'n culcuş cu lopata/ urzici, şi cărbuni şi scaieţi// Doamne, nici pieptul, nici ochii, nici gura/ nu vor să-i mai rabde pojarul./ Mă zvîrcolesc ca pe plită ţiparul,/ atît de cumplită-i arsura..*" Din fericire, asemenea texte nu s-au lăsat uitate; paradoxal, tocmai halucinanta Amintire ni le-a păstrat, intacte, la fel de dramatice la fiecare (re)lectură ca în momentul zero al încrustării lor în memorie…

Bibliografie

Anania, Valeriu, 2008, *Memorii*, Editura Polirom, Iaşi

BDD-A86 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:29 UTC)

Andreica, Dumitru, 1998, *Drumuri în întuneric,* Editura Fundaţia Academia Civică
Cistelecan, Ioana, 2006, *Antologia poeziei carcerale*, Editura Eikon, Cluj-Napoca
Constante, Lena, 1992, *Evadarea tăcută. 3000 de zile singură în închisorile din România*, Editura Humanitas, Bucureşti
Mihadaş, Teohar, 1990, *Pe muntele Ebal*, Editura Clusium, Cluj-Napoca
Orlea, Oana, 1991, *Ia-ţi boarfele şi mişcă!*, interviu realizat de Mariana Marin, Editura Cartea Românească, Bucureşti
Oţel – Predescu, Aspazia, 2000, *Strigat-am către Tine, Doamne…*, Fundaţia Culturală Buna Vestire, Bucureşti
Rizea, Elisabeta, 1993, *Povestea Elisabetei Rizea din Nucşoara. Mărturia lui Cornel Drăgoi*, culese şi editate de Irina Nicolau şi Theodor Nițu, prefaţă de Gabriel Liiceanu, Editura Humanitas, Bucureşti

BDD-A86 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:29 UTC)